

UDK 336.226.14:334.726
10.7251/FIN1302012P
Akif Pezerović*

PREGLEDNI RAD

Upotreba transfernih cijena sa stanovišta poreza na dobit

Rezime

Rast internacionalne trgovine u posljednjim dekadama imao je implikacije na porezne sisteme i porezne prihode nekih razvijenih i zemalja u razvoju. Jedno od navažnijih pitanja poreznih politika je problem transfernih cijena. U ovom radu će biti razmotrena neka od pitanja na ovu temu na međunarodnom i nivoima u BiH (entiteta BiH i Distrikta Brčko).

Ključne riječi: transferne cijene, tržišne cijene, povezana lica, metodi za transferne cijene, porezni organ (uprava), načelo „van dohvata ruke“, zakon o porezu na dobit, APA, utočište.

UVOD

Efikasan nadzor nad poreznom osnovicom u uslovima postojanja transfernih cijena je relativno nova problematika i u razvijenim zemljama, a posebno u zemljama u razvoju. Značaj transfernih cijena je došao do izražaja relativiziranjem državnih granica i stvaranjem globalnog tržišta, s jedne, i s druge strane, zbog porezne konkurencije i zaštite porezne osnovice, posebno zemalja s visokim poreznim opterećenjem. Osnovna pretpostavka pojave transfernih cijena je postojanje povezanih lica, odnosno grupe, čiji članovi – pravno samostalna društva posluju u jednoj poreznoj jurisdikciji ili u različitim poreznim jurisdikcijama, odnosno u više država. Često su u pitanju multinacionalne kompanije čija društva, primjenjujući različite mjere poreznog planiranja, nastoje minimizirati svoju obavezu poreza na dobit kao grupa, i to tako što će veći dio porezne osnovice usmjeriti pod poreznu jurisdikciju one zemlje koja ima nižu efektivnu poreznu stopu, u krajnjem, “poreznom raj” (tax heaven). Usljed te činjenice, efikasnost porezne politike neke zemlje može biti ugrožena, odnosno može biti upitno ostvarenje fiskalnih ciljeva ako oblast transfernih cijena nije regulisana na odgovarajući način.

Iz tog razloga, na međunarodnom planu raste zanimanje za transferne cijene sa osnovnim ciljem kako na objektivan i transparentan način doći do cijene “van dohvata ruke”, odnosno do tržišne cijene koja bi bila zaračunata između nepovezanih lica. Neke međunarodne organizacije nastoje standardizirati, ali i pojednostaviti, u mjeri u kojoj je to moguće, problematiku transfernih cijena. Tako su nastali pojedini akti koji predstavljaju generalizaciju iskustva mnogih zemalja, i čija suština se, kao dobra praksa, preporučuju drugim zemljama za ugradnju u domicilnu regulativu. Jedan od najznačajnijih materijala iz ove oblasti su OECD-ove Smjernice za transferne cijene za multinacionalne kompanije i porezne uprave (posljednja verzija 2010), ali i drugi akti, upute i preporuke organizacija kao što je EU, UN, MMF i Svjetska banka, konsultantske kuće (KPMG International, Deloitte), i dr.

Međutim, transferne cijene predstavljaju i jedno od najsloženijih poreznih pitanja, tako da je postupak utvrđivanja cijene “van dohvata

ruke” rijetko egzaktno postupak, nego je obično riječ o procjenama i razumnim analizama, koje bi u konačnici trebalo da budu prihvatljive i za poreznu upravu i poreznog obveznika.

U radu se daje kratak osvrt moguće upotrebe transfernih cijena sa stanovišta oporezivanja dobiti, kao i neke od aktualnosti koje su prisutne na ovom području, kao što su procjena rizika i korištenje utočišta. Takođe se daje kratak osvrt na transferne cijene u Bosni i Hercegovini (u daljem tekstu: BiH).

Procjene su da će problem transfernih cijena samo rasti u narednim godinama.

1. POJAM TRANSFERNIH CIJENA

Pod transfernom cijenom podrazumijeva se ona cijena koja nastaje u vezi sa transakcijama sredstava ili stvaranjem obaveza između povezanih lica. Transferne cijene mogu biti upotrijebljene i u okviru jednog lica, ako njegov dio posluje u drugoj državi, odnosno poreznoj jurisdikciji i ako se u toj drugoj jurisdikciji tretira kao porezna jedinica. Prema tome, svaka cijena zaračunata između povezanih lica je transferna cijena. Međutim, transferna cijena može biti tržišna, odnosno “van dohvata ruke”, ali i ne mora biti, tj. može biti i previsoka ili preniska. To je moguće upravo iz razloga što se radi o odnosima između povezanih lica. Naime, za razliku od tržišne cijene koja rezultira iz odnosa ponude i potražnje i proizlazi iz sukoba interesa strana na tržištu, karakteristika transferne cijene je da taj sukob ne postoji te, posljedično, cijena ne mora biti odraz objektivnih tržišnih zakonitosti. Drugim riječima, transakcije između povezanih lica ne moraju biti tržišno diktirane, nego predmet jednostrane odluke vlasnika ili internog dogovora ili diktata grupe. Činjenica da transferne cijene ne moraju biti odraz stanja na tržištu nije samo pitanje grupe, odnosno povezanih lica koja tu grupu čine, nego može imati ozbiljne implikacije i na druge participante u dohotku, između ostalog i na korisnike prihoda od oporezivanja, odnosno transferne cijene mogu biti iskorištene i za manipulativne svrhe u cilju nezakonitog smanjenja porezne obaveze, obično

poreza na dobit. Transfornim cijenama se može "seliti" porezna osnovica iz porezne jurisdikcije sa visokim poreznim opterećenjem u poreznu jurisdikciju s niskim poreznim opterećenjem, obično u drugu ili više država, ali je moguća upotreba i u okviru iste jurisdikcije. To se postiže previsoko plativim troškovima ili prenisko naplativim prihodima od povezanog lica.

Iz tog razloga, osnovni zahtjev koji se postavlja pred cijene koje su zaračunate između povezanih lica je da one moraju biti "tržišne", odnosno zaračunate kao da se radi o nepovezanim licima u uslovima slobodne konkurencije. Na operativnom planu, osnovno pitanje transfornih cijena jeste njihova identifikacija, te mjerenje odnosno utvrđivanje razlika između transfornih i tržišnih cijena između povezanih lica i uključivanje te razlike u poreznu osnovicu.

Predmet transferne cijene može biti promet svake vrijednosti – proizvoda, roba, dugotrajne imovine, usluga, novca, "neopipljive imovine", itd.

Iako se na prvi pogled čini da je problem transfornih cijena pitanje samo poreznog organa, isto tako je to problem i grupe, odnosno povezanih lica. Svaki porezni obveznik želi transparentna pravila u poreznim pitanjima, pa tako i kad se radi o transfornim cijenama, konzistentnost pristupa poreznog organa, standardizirane podatke, standardnu dokumentaciju, sigurnost, zaštitu od kazni itd.

Posmatrano sa stanovišta oporezivanja, da bi se transferne cijene pojavile, potrebno je da postoje povezana lica i porezne jurisdikcije s različitim poreznim opterećenjem.

2. POVEZANA LICA I EFEKTIVNA POREZNA STOPA

Uslov za primjenu transfornih cijena je postojanje povezanih lica, odnosno grupe, koju čini matica i jedno ili više zavisnih lica. Povezana lica mogu biti kako pravna tako i fizička lica.

Obično se smatra da su lica povezana ako jedno lice u drugom ili više njih, neposredno ili posredno, posjeduje propisani minimum dionica, odnosno udio u kapitalu. Iako su povezana lica *de iure* nezavisne pravne cjeline koje u poslovnim odnosima nastupaju samostalno, zbog činjenice da se radi o licima koja su u cjelini ili u većem dijelu osnovana kapitalom od strane drugog lica, te cjeline ekonomski nisu nezavisne. Tako upravljačka tijela zavisnih

društava provode poslovnu strategiju grupe, što stvara mogućnost da ugovorena odnosno deklarirana transakcija između članova grupe ne mora uvijek odražavati suštinu poslovnog događaja, a što može biti iskorišteno da se, između ostalog, minimiziraju porezne obaveze. Npr. transakcija između povezanih lica može biti izvršena da se ne evidentira, može biti evidentirana po određenoj cijeni a da se ne izvrši, ili kad je izvršena može biti evidentirana po netržišnoj, višoj ili nižoj cijeni, a može biti upitna ekonomska svrha transakcije, što utiče na poreznu obavezu svakog lica, kao i na nivou grupe. Korištenje transfornih cijena, kao element "agresivnog poreznog planiranja", obično je na samoj granici između dozvoljenog ponašanja odnosno na pragu porezne evazije, zavisno od toga može li se dokazati da suština pojedinih transakcija nije ekonomska nego da su prevashodno preduzete u cilju izbjegavanja porezne obaveze.

Kontrola kao odnos između povezanih lica može biti direktna, kad jedno lice u drugom posjeduje određeni iznos kapitala, i indirektna, kad jedno lice kontroliše drugo, a preko drugog indirektno utiče na odluke trećeg lica.

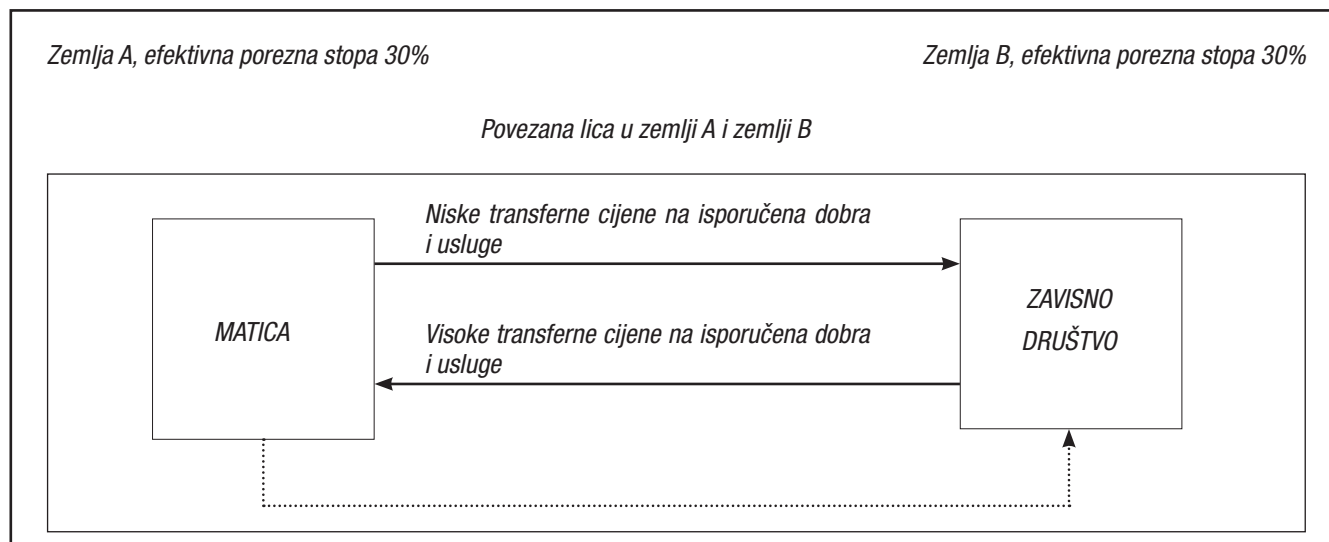
Pored toga što lica moraju biti povezana, drugi uslov za pojavu transfornih cijena u prekograničnim transakcijama je postojanje poreznih jurisdikcija sa različitim poreznim opterećenjima. Ako ne postoje različita porezna opterećenja (npr. efektivna porezna stopa poreza na dobit u zemlji A 30%, u zemlji B 10%), sa stanovišta oporezivanja, transferne cijene ne bi imale smisla. Međutim, transferne cijene se mogu pojaviti i u okviru iste jurisdikcije ako se radi o složenom poreznom sistemu, sa brojnim odbicima i oslobođanjima.

3. UČINAK TRANSFERNIH CIJENA

U fokusu posmatranja različitih međunarodnih organizacija koje se bave problematikom transfornih cijena je njihov međunarodni aspekt, odnosno njihovo mjesto u prekograničnim transakcijama. Činjenica je da svaka prekogranična transakcija podliježe poreznom tretmanu (kao prihod ili rashod) u dvije porezne jurisdikcije, odnosno tiče se dvije porezne vlasti. Zbog toga je neophodan konzistentan pristup ovom pitanju ne samo u okviru zemlje, nego i između zemalja, te je uključivanje pojedinih međunarodnih organizacija u rješavanjima problematike transfornih cijena motivisano upravo tom činjenicom.

Učinak transfornih cijena između povezanih lica (grupe) u različitim poreznim jurisdikcijama prikazuje sljedeći graf.

Graf 1: Transferne cijene između povezanih lica u dvije zemlje

Izvor: Graf izradio autor.

Prema tome, lice koje posluje u jurisdikciji sa visokim poreznim opterećenjem (30%) zaračunava cijene za dobra i usluge u iznosu prenikom u odnosu na tržišne, a koje ta dobra isporučuje povezanom licu u jurisdikciji s niskim poreznim opterećenjem. Na taj način matica u zemlji A ostvaruje prenizak oporezivi prihod od prodaje, a povezano lice – zavisno društvo u zemlji B prenizak trošak. S druge strane, cijene koje zaračunava lice situirano u jurisdikciji s niskim poreznim opterećenjem su previsoke u odnosu na tržišne kad se vrši isporuka dobara i usluga u drugom smjeru, te na taj način ostvaruje previsok prihod od prodaje, i samim tim veću oporezivu dobit. Zbog toga povezano lice u zemlji s visokim poreznim opterećenjem ima previsoke troškove dobara i usluga nabavljenih od povezanog lica iz zemlje B. Rezultat koji proizlazi iz ovog odnosa je veća osnovica zavisnog društva, a manja osnovica matice nego što bi to bilo da su primijenjene tržišne cijene, što posljedično vodi ka nižoj poreznoj obavezi grupe (matice i zavisnog društva). Sa stanovišta zemlje A usljed primjene transfernih cijena upitno je ostvarenje njezinog fiskalnog cilja, dok je sa stanovišta zemlje B porezni prihod uvećan zbog povećanja porezne osnovice. Zbog toga je interes zemlje A da se primijeni tržišna, a ne transferna cijena.

Iako se problematika transfernih cijena posmatra prvenstveno između povezanih lica situiranih u različitim poreznim jurisdikcijama, transferne cijene mogu biti upotrijebljene i u okviru iste jurisdikcije. Naime, i kad su povezana lica situirana u istoj jurisdikciji, pa su pravila jednaka za sve, u poreznim sistemima koji imaju mnoga oslobađanja, umanjenja porezne osnovice, neplaćanje poreza određeni vremenski period itd., transferne cijene mogu biti upotrijebljene tako da lice koje treba da ima oporezivu dobit zaračuna preniske ili plati previsoke cijene i dio osnovice prebaci licu koje ima pravo na različite benefite. Npr. društvo A ima poreznu osnovicu na koju treba da plati porez, međutim, s tim licem povezano društvo B oslobođeno je poreza prvih pet godina shodno zakonskim propisima, ili ima pravo na umanjenje osnovice zbog ulaganja, zapošljavanja, izvoza, pravo na umanjenje osnovice zbog neiskorištenog poreznog gubitka, itd.

Neprimjerenim korištenjem transfernih cijena moguće je postići i neporezne učinke, npr. neopravdano ugroziti dobit jednog društva i uticati na visinu i strukturu kapitala, ugroziti "male dioničare", odnosno smanjiti dividende i oboriti cijene dionica, i tako ostaviti društvo bez imovine, a sa dugovima prema povjericima. Isto tako, korištenje transfernih cijena između povezanih lica tako da one ne odražavaju nepristrasnu transakciju, može povećati vjerovatnoću pogrešnih poslovnih odluka koje su moguće zbog nerealne (potcijenjene ili precijenjene) rentabilnosti pojedinih proizvoda ili usluga, pojedinih društava ili njihovih profitnih centara.

4. REGULATIVA I PRISTUP TRANSFERNIM CIJENAMA

Transferne cijene kao dio porezne problematike regulisane su nacionalnim propisima. To su, prije svega, zakonski propisi o oporezivanju dobiti privrednih društava i provedbeni akti. S obzirom na to da se u pravilu utvrđivanje oporezive dobiti nastavlja na obračunsku dobit, važno mjesto zauzimaju i propisi iz oblasti računovodstva, kao i međunarodni računovodstveni standardi i standardi finansijskog izvještavanja ako se kao takvi primjenjuju na osnovu nacionalnih propisa (npr. MRS 27, MRS 28, MRS 31). Ako se transferne cijene pojave u prekograničnim transakcijama, a potpisani je i primjenjuje se Ugovor o izbjegavanju dvostrukog oporezivanja u odnosu na poreze na dohodak, onda je pitanje transfernih cijena regulisano članom 9. Modela Ugovora.

Poseban značaj zaslužuje razmatranje i inkorporiranje u nacionalno zakonodavstvo odredbi pojedinih akata o transfernim cijenama izrađenih od pojedinih međunarodnih organizacija, prvenstveno OECD-a i UN, te Europske unije. Jedan od najznačajnijih akata su OECD Smjernice o transfernim cijenama za multinacionale kompanije i porezne uprave – posljednja verzija 2010. (u daljem tekstu: Smjernice), koje predstavljaju uopćavanje praksi i iskustava pojedinih zemalja, kao i neki drugi akti o kojima će biti riječi u nastavku. Cilj organizovanog međunarodnog pristupa pitanju transfernih cijena je da se razrade pravila i metodologije o pitanju transfernih cijena na istom konceptu. To je neophodno s obzirom na to da svaka prekogranična transakcija između povezanih lica nije pitanje samo jednog privrednog društva i poreznog organa jedne zemlje, nego i povezanog društva u drugoj zemlji i poreznog organa te druge zemlje.

4.1. Stavljanje pod nadzor transfernih cijena

Razmatranje problematike i stavljanje pod nadzor transfernih cijena u svakoj poreznoj jurisdikciji treba proći određeni postupak, odnosno treba odgovoriti na nekoliko pitanja, kako bi se sagledala kompleksnost problema i koje mjere je potrebno preduzeti. Prvi zadatak je sagledavanje mogućnosti da se transferne cijene uopće pojave u određenoj jurisdikciji, zatim kako ih identifikovati. Takođe je jedno od najznačajnijih pitanja način, odnosno metode utvrđivanja cijene nepristrasne transakcije, te pitanje neophodnih podataka i dokumentacije.

4.1.1. Pravilo transakcije "van dohvata ruke" ("arm's length principle")

Jedan od osnovnih zahtjeva Smjernica koji se postavlja pred povezana lica i na kojem će porezna uprava insistirati je da njihove međusobne transakcije moraju biti iskazane po tržišnoj cijeni, po cijeni nepristrasne transakcije, odnosno prema načelu "van dohvata ruke" ("arm's length principle"). Cijena "van dohvata ruke" je ona cijena koja se može ostvariti između potpuno nezavisnih društava za određenu robu ili uslugu, u uslovima slobodne konkurencije.

Načelo utvrđivanja transakcija između povezanih lica „van dohvata ruke“ je svojevrsni međunarodni porezni standard, s obzirom na to da su ovo načelo prihvatile sve zemlje OECD-a, kao i većina drugih zemalja i ugradile ga u svoja zakonodavstva.

4.1.2. Analiza rizika

Inicijalni pristup poreskog tijela bi trebalo da bude analiza rizika transfernih cijena kojim je porezni sistem izložen. Izraz "rizik" se odnosi na mogućnost da porezni sistem preko transfernih cijena izgubi manji ili veći iznos poreznih prihoda. S tim uvezi, potrebno je izvršiti analizu privrednih oblasti u kojima se transferne cijene mogu prvo pojaviti, zatim karakteristike poreznog sistema u zemlji, a posebno efektivna porezna stopa poreza na dobit. Značajno mjesto pri analizi ima činjenica da je privreda u manjoj ili većoj mjeri usmjerena na poslovanje sa subjektima u inostranstvu, što implicira i dobro poznavanje poreznih sistema tih zemalja. Sljedeće pitanje je u kojoj mjeri su prisutna povezana lica u zemlji, obično u vidu ogranaka multinacionalnih kompanija (neke informacije upućuju na to da se skoro 2/3 međunarodne razmjene obavlja preko povezanih lica – članica međunarodnih kompanija). Na procjenu rizika se nadograđuje planska aktivnost nadzora transfernih cijena od strane poreznog tijela.

Poslije analize globalnog rizika, a na osnovu *cost-benefit* analize, korisno bi bilo sve porezne obveznike povezana lica, zavisno od procjene rizika, svrstati npr. u tri grupe:

- povezana lica kod kojih je rizik korištenja transfernih cijena relativno mali, odnosno mala je ili nikava potencijalna šteta, u vidu gubitka poreznih prihoda zbog eventualne primjene transfernih cijena; takvim licima ne treba posvećivati preveliku pažnju s obzirom na to da prihodi mogu biti veći od troška koji porezno tijelo, ali i povezano lice s tim u vezi može imati, odnosno takva lica mogu biti predmet minimalnog nadzora;
- drugu grupu bi predstavljala povezana lica kod kojih postoji rizik pojavljivanja transfernih cijena odnosno kod kojih činjenično već postoje transferne cijene, međutim, taj rizik je relativno nizak do osrednji; ova povezana lica treba nadzirati u određenim vremenskim intervalima, s tim da treba pojednostaviti porezni nadzor, s obzirom na veličinu rizika, te ugovoriti i porezna “utočišta” kao oblik pojednostavljenja, što je i preporuka Smjernica;
- treća grupa – to bi bili oni obveznici kod kojih je rizik transfernih cijena relativno visok, odnosno gubici prihoda od poreza bi mogli biti značajni, te je neophodan stalni angažman resursa poreznog tijela na kontroli takvih lica.

S obzirom na značaj procjene rizika kao prvog koraka u efikasnom nadzoru na transfernim cijenama, dužnu pažnju ovom problemu posvećuju i zemlje OECD-a. Tako je (još uvijek) u obliku “drafta” izrađen Priručnik za procjenu rizika transfernih cijena (Draft Handbook on Transfer Pricing Risk Assessment)¹ od strane Upravnog odbora Globalnog foruma OECD-a zaduženog za problematiku transfernih cijena. Cilj Priručnika je da, na osnovu iskustva i praksi jednog broja zemalja, predloži procedure i metode procjene, te da uputi na izvore potrebnih informacija koji se mogu koristiti u tu svrhu. Isto tako, namjera je da jasno i detaljno opiše pojedine korake koje porezne uprave mogu da preduzmu kako bi na odgovarajući način procijenile rizik transfernih cijena pojedinih poreznih obveznika, pojedinih grana i djelatnosti. Preporuke mogu biti korištene kako u razvijenim tako i u zemljama u razvoju.

Prema tome, fokus je na aktivnostima koje treba da budu izvršene prije nego što je donesena odluka od strane poreznog tijela kako angažovati limitirane resurse, a što prethodi početku poreznog nadzora. Izvori informacija koje porezno tijelo može koristiti u procjeni rizika transfernih cijena, odnosno gdje može naći informacije u vezi sa ovim problemom² (Handbook, str. 28).

Tabela 1: Informacije potrebne za analizu rizika

Karakteristika	Kratak opis	Gdje tražiti
Značajne transakcije sa povezanim licima u jurisdikcijama sa niskom poreznom stopom	Ako se transakcije odvijaju uz neznatno oporezivanje (a radi se o povezanim subjektima) postoji rizik da se pripíše neopravdan dio profita jurisdikciji s niskim porezom.	Porezna prijava (obrazac) Analizirati dokumentaciju
Transfer “neopipljive” (<i>intangible</i>) imovine povezanom licu	Pitanje vrednovanja transakcija ove imovine je vrlo teško i složeno, posebno ako je jedinstvena (unikatna), pa iz tog razloga ne postoji usporedba.	Porezna prijava (obrazac) Analizirati dokumentaciju Finansijsko računovodstvo Zavod za patente
Restrukturiranje društva	Aspekt transfernih cijena restrukturiranja je predmet objavljene posebne OECD studije, te je ovo pitanje uključeno kao novo poglavlje IX Smjernica za transferne cijene, jul 2010.	Porezna prijava (obrazac) Analizirati dokumentaciju Web stranica obveznika Finansijsko računovodstvo Novinski izvještaji/ magazini o prodaji Izvještaji analitičara
Specifični oblici plaćanja	Plaćanja kamata, premija osiguranja i autorskih honorara povezanim stranama, zato što su ta prava vrlo mobilna i uvijek postoji rizik da plaćanja ne odražavaju stvarnu vrijednost i suštinu.	Porezna prijava (obrazac) Analizirati dokumentaciju Finansijsko računovodstvo
Stalni gubici	Stvaranje gubitaka iz godine u godinu, a ništa se ne čini da se promijeni posao ili finansiranje. Stalni gubici mogu biti dokaz da objavljeni rezultati ne odražavaju stvarno stanje.	Porezna prijava (obrazac) Analizirati dokumentaciju Finansijsko računovodstvo
Loši poslovni rezultati	Takođe, rezultati koji nisu u skladu s industrijskim normama ili s djelatnošću društva u toj zemlji mogu biti dokaz da transakcije između povezanih lica nisu pravilno vrednovane.	Porezna prijava (obrazac) Analizirati dokumentaciju Finansijsko računovodstvo
Efektivna porezna stopa	Značajna razlika između efektivne porezne stope utvrđene na nivou grupe i nominalne stope društva koje se posmatra može biti rezultat transfernih cijena kojima se alocira dio oporezive dobiti u jurisdikciji s niskom efektivnom poreznom stopom.	Analizirati dokumentaciju Konsolidirani finansijski izvještaji

¹ Nacrtni Priručnik za procjenu rizika transfernih cijena postavljen je na stranicu <http://www.oecd.org/tax/transfer-pricing/Draft-Handbook-TP-Risk-Assessment-ENG.pdf> gdje će biti predmet rasprave (public consultation) zainteresovanih sve do 13. septembra 2013. godine.

² Draft Handbook on Transfer Pricing Risk Assessment, str. 28.

Skromna/ nepostojanje dokumentacije	Evidencije o transfernim cijenama i korištenim metodama za izračunavanje su neadekvatne i bacaju sumnju na pouzdanost korištenih cijena.	Analizirati dokumentaciju
Pretjerani dug (prezaduženost)	Dug koji se pojavljuje u većem iznosu u odnosu na iznos koji bi društvo moglo posuditi da je samostalno tijelo, ili previsokih kamatnih stopa.	Porezna prijava (obrazac) Analizirati dokumentaciju Finansijsko računovodstvo

Izvor: Draft Handbook on Transfer Pricing Risk Assessment, str. 28.

Pošto se predoči jasna analiza rizika pojave transfernih cijena i potencijalne štete koja može biti proizvedena, razmatrajući pojedine poslovne djelatnosti, područja rada i njihovu profitabilnost, porezne sisteme zemalja s kojima je privredna saradnja najrazvijenija, odnosno gdje su transakcije najčešće, potrebno je izvršiti rangiranje pojedinih povezanih lica u smislu potencijalnog rizika koji može nastati upotrebom transfernih cijena. Logično je da će se za ona povezana lica gdje je rizik najveći posvetiti najveća pažnja i najznačajniji resursi poreznog tijela.

Nakon procjene rizika i odabira najrizičnijih lica, slijedi detaljna analiza konkretnog pravnog lica i njegovog poslovanja, koja se obično naziva funkcionalna analiza.

4.1.3. Funkcionalna analiza

Funkcionalna analiza je jedna od najznačajnijih pretpostavki provođenja efikasnog nadzora transfernih cijena. To je, u stvari, razumijevanje poslovanja, konkurencije, tržišta, načina obračuna troškova, načina zarađivanja lica tokom niza godina, a koje je predmet nadzora.

Neki segmenti koje bi trebalo da obuhvati ova analiza su: analiza tržišta proizvoda i usluga povezanih lica, uslovi pod kojima se poslovanje obavlja (cijene, troškovi, konkurencija, rokovi isporuke, plaćanja, kreditiranje, sa kojim sredstvima se poslovanje obavlja – aktiva firme, uposlenici, obaveze društva). Takođe, važno pitanje je da li postoje supstituti proizvoda ili usluga, koja je apsorpciona sposobnost tržišta, poslovna strategija društva (niže cijene zbog penetracije tržišta, povećanje udjela na tržištu, uvođenje inovacija, da li društvo slijedi ili je lider na tržištu), kako je distribuiran rizik između povezanih lica (npr. ko snosi rizik zastare zaliha). Često će biti neophodno analizirati trendove internih i eksternih podataka unazad nekoliko godina, te poslovne planove.

Pri analizi, nezaobilazan izvor informacija je finansijsko računovodstvo, a posebnu važnost bi imalo upravljačko računovodstvo ako je implementirano. S tim u vezi bitne su informacije da li se za potrebe utvrđivanja porezne osnovice distribuiraju troškovi koji po prirodi stvari pripadaju grupi (npr. matica na svoj teret knjiži sve troškove u vezi sa reklamom ili obukom osoblja, istraživanja i razvoja, ili održavanja baze podataka za sva povezana lica) i po kojem ključu, metod obračuna i raspodjele fiksnih i zajedničkih troškova – da li je određeni proizvod ili usluga zbog obračuna nerentabilan, odnosno analizirati proizvode ili usluge na kojima je vrlo niska dobit ili postoji gubitak, i kako su definisane računovodstvene politike i njihova dosljednost. Kad se radi o uslugama, potrebno je zatražiti dokaze o tome da su usluge zaista konzumirane, kao i opravdanje za korištenje tih usluga (ima li smisla, da li bi od nepovezanog lica društvo zahtijevalo tu uslugu pod istim uslovima).

Bitne su informacije o razlozima značajne odgode plaćanja, da li je ta mogućnost dostupna svima ili samo povezanim licima, zatim transakcije s velikim popustima i da li se daju samo povezanim licima, usporedba nabavnih i prodajnih cijena po različitim kupcima i područjima, u istim i različitim vremenskim periodima. Da li su cijene za dobra ili usluge koje se plaćaju neprirodno visoke ili neprirodno

niske ako se naplaćuju, šta je predviđeno u operativnim finansijskim planovima. Može biti neophodno pregledati zapisnike i izvještaje sa sjednica upravnih odnosno nadzornih odbora, novinske članke, pa i upriličiti intervjue ili posebne sastanke sa predstavnicima društva.

Tek poslije ove analize potrebno je odabrati metodu za utvrđivanje tržišne cijene, koja bi trebalo da je realna i prihvatljiva i za porezno tijelo i obveznika.

4.1.4. Metode

Pri procjeni da li su transakcije sredstvima i stvorene obaveze između povezanih lica ugovorene po tržišnim cijenama, odnosno prema načelu nepristrasne transakcije, obično se koriste sljedeće metode (u Smjernicama ove metode su grupirane u “tradicionalne metode”, “metode transakcijske dobiti” i “ostale metode”).

- Metoda uporedive tržišne cijene (*comparable uncontrolled price*), po kojoj se transferna cijena upoređuje sa cijenom u tržišnim uslovima za istu ili sličnu transakciju, te ukoliko je moguće upoređivanje i analiza cijena, ova metoda ima prednost pred ostalim metodama. Proizvod ili usluga pri tom mora biti identična ili vrlo slična, a komparacija se mora vršiti na istom nivou (npr. ako povezano lice – proizvođač vrši promet veletrgovcu po cijeni koja je predmet nadzora, ispravno je uporediti cijenu drugog proizvođača istog ili sličnog proizvoda pri prodaji takođe veletrgovcu, a ne maloprodavcu). Takođe je potrebno da su ostali uslovi približno jednaki, npr. obim prodaje, kreditiranje, garancije i dr., a ako to nije slučaj, potrebno je izvršiti usklađivanje (npr. kad društvo vrši isporuku povezanom društvu, može izbjeći troškove držanja zaliha, odnosno gotove proizvode odmah isporučiti, a dok to nepovezano lice ne može, te je potrebno za iznos troškova izvršiti usklađivanja cijene).
- Metoda neto dobitka ili neto marže (*transactional net margin method*), po kojoj se ispituje ostvarena neto dobit u odnosu npr. na ukupne troškove, prihode od prodaje, ili u odnosu na imovinu koju jedno lice ostvaruje u poslovima s jednim ili više povezanih lica. Obično se u brojiocu koristi zarada prije kamata i poreza – EBIT.
- Metoda trgovinskih cijena ili preprodajne cijene (*resale minus method*), po kojoj se utvrđuje cijena po kojoj se roba nabavljena od povezanih lica prodaje nepovezanim licima i tako utvrđena cijena umanjuje se za odgovarajuću trgovinsku maržu koja se može ostvariti u tržišnim uslovima; suština je da se od prodajne cijene nepovezanom licu oduzima marža koju bi trebalo ostvariti povezano društvo (slična je metodi neto dobitka).
- Metoda dodavanja bruto dobiti na troškove (*cost plus method*), po kojoj se prvo utvrđuju troškovi proizvoda, poluproizvoda ili usluga koje je imalo lice, a koje je proizvode, poluproizvode ili usluge prodalo drugom povezanom licu, nakon čega se na tako utvrđene troškove dodaje odgovarajuća bruto dobit koja se može ostvariti u tržišnim uslovima. Dobijeni iznos je cijena po kojoj su proizvodi, poluproizvodi ili usluge mogli biti nabavljeni od nepovezanog lica. Ova metoda je pogodna za djelatnost proizvodnje, montaže i usluga.
- Metoda podjele dobiti po kojoj se eliminišu efekti posebnih uslova na dobit između povezanih lica, prema kojoj se prvo utvrđuje

podjela dobiti između povezanih lica u jednoj ili više poslovnih transakcija u kojima ta lica učestvuju, a zatim se utvrđuje podjela dobiti koja bi se ostvarila među nepovezanim licima u uslovima slobodne konkurencije. Ova metoda se koristi kad druge metode nisu primjenjive ili kad povezano lice posjeduje veliku nematerijalnu imovinu.

4.1.5. Analiza uporedivosti

Analiza uporedivosti (benchmarking) ključno je pitanje prihvatljivosti bilo koje metode, te je pokazatelj razumijevanja ukupnih okolnosti poslovanja i sposobnosti analize i razborite procjene uvažavanja mogućih specifičnih okolnosti. Analiza uporedivosti se odnosi na rezultate primijenjene za određivanje cijene "van dohvata ruke" povezanog lica, i daje odgovor na pitanje da li je rezultat zaista realan, a samim tim prihvatljiv i za porezni organ i povezano lice. Kao rezultat analiza niza serija podataka pojedinih grana i društava moguće je formirati baze podataka o rasponima cijena, bruto ili neto marži, odnosno minimalnih prihoda i maksimalnih troškova usluga itd. (EU je uspostavila i koristi bazu "Amadeus").

4.1.6. Dokumentacija o transfernim cijenama

Dokumentacija o transfernim cijenama je mogućnost da povezano lice pred poreznim tijelom dokumentuje model poslovanja i izloži razlog odabira određene metode utvrđivanja transfernih cijena i dokumentiranja procesa odlučivanja. Zemlje koje imaju razvijenu praksu u nadzoru nad transfernim cijenama obično zahtijevaju uobličavanje podataka i informacija u poseban akt koji se obično naziva Studija o transfernim cijenama,³ a koji treba da dokaže, odnosno opravda i obrazloži korištenje cijena između povezanih lica. Studija u tom smislu obično sadrži predstavljanje društva i grupe, privredne grane, kontekst poslovanja i plan poslovanja, funkcionalnu analizu, korišteni metod utvrđivanja cijena između povezanih lica i utvrđivanje cijene nepristrasne transakcije, zašto je ta metoda prihvatljiva a nije neka druga, kao i uporednu analizu. Neke zemlje traže dokumentovanje i obrazloženje transfernih cijena odmah u toku nadzora na osnovu informacija kojima raspolaže lice u tom trenutku, dok druge, u pravilu, tek po podnošenju porezne prijave.

Zahtjev poreznog tijela treba biti razuman, odnosno neophodno je imati u vidu troškove dokumentiranja kojima je obveznik izložen, i zahtijevati samo minimum neophodan za dokazivanje usklađenosti transferne sa tržišnom cijenom. To bi trebalo da budu, u pravilu, podaci kojima raspolaže ili bi trebalo da raspolaže povezano lice i koji su neophodni. Niz je objektivnih prepreka koje su moguće u smislu dokumentovanja određenih činjenica, npr. za transakciju u jednoj zemlji traži se jedna vrsta informacija u određenom obliku, te iste podatke ili dokumente koji se odnose na istu transakciju ne uvažava porezno tijelo u drugoj zemlji zbog neusklađenog pristupa istoj stvari (transakciji), obično postoje i jezične barijere, itd.

4.2. Pojednostavljenje postupka u vezi sa transfernim cijenama

Postupak utvrđivanja tržišnih cijena i uključenja dijela dobiti u poreznu osnovicu može biti vrlo komplikovan, skup i neizvjestan, što ima reperkusije na protok transakcija, i može ugroziti "četiri slobode" (sloboda kretanja roba, usluga, ljudi i kapitala), te na taj način dovesti do ugrožavanja rasta, zaposlenosti, pa samim tim i fiskalnog cilja porezne politike. Iz tog razloga na međunarodnom planu se u posljednje vrijeme nastoji pojednostaviti postupak dokazivanja transfernih cijena, odnosno "standardizirati" sam postupak i dokumentacija, a što je i preporuka iz Smjernica. Posebno se to odnosi na lica sa niskim i umjerenim rizikom.

Ovo opredjeljenje je u interesu i poreznog tijela (nedostatak resursa, složenost postupka, mnogo sudskih sporova, efekti po prihode mogu biti upitni), ali i povezanih društva (neizvjesnost, skupo i dugotrajno prikupljanje podataka, kraće trajanja nadzora, izbjegavanje dokazivanja cijena "van dohvata ruke", zaštite od kazni, moguće dvostruko oporezivanje, pitanje konzistentnosti pristupa u nadzoru kad je transakcija predmet nadzora poreznog tijela više zemalja itd.). U cilju pojednostavljenja u nekim zemljama je nastao koncept "sigurne luke" ili "utočišta", i kao poseban oblik pojednostavljenja, primjena "unaprijed ugovorene cijene".

4.2.1. "Utočište" ("safe harbour")⁴

Utočište je način da se smanje poteškoće kako za porezna tijela tako i za povezana društva u primjeni načela nepristrasne transakcije, a obično se primjenjuje na male obveznike, usluge koje donose relativno nizak prihod, transakcije niže vrijednosti, kao i korištenje duga, a može biti primijenjeno kako u zemlji, tako i na bilateralnoj i multilateralnoj osnovi. To je sistem relativno jednostavnih pravila kojih bi povezana lica trebalo da se pridržavaju, a porezna uprava bi bez daljnog nadzora i ispitivanja prihvatala njihove transferne cijene (plaćene i naplaćene) kao cijene "van dohvata ruke". Pravila "utočišta" mogu od obveznika zahtijevati da transferne cijene određuju uz primjenu pojednostavljene metode, da se dostavljaju samo određene vrste evidencija i informacija u vezi sa nadziranim transakcijama, da se eventualno transakcije s niskim rizikom ili manje vrijednosti izuzmu iz nadzora (prag), te uvođenje liste nepristrasnog raspona cijena, marži, ili nepristrasnog raspona kamata. Npr. u Meksiku je za grupu obveznika koji uglavnom proizvode opremu i mašine za izvoz povezanim društvima nerezidentima utvrđeno da navedeni obveznici moraju prijaviti oporezivu dobit, najmanje 6,9% vrijednosti imovine upotrijebljene u proizvodnji ili 6,5% vrijednosti operativnih troškova, zavisno od toga što je veće.

U slučaju prihvatanja utočišta, zaključuje se ugovor između porezne uprave i nadziranog lica, a porezni obveznik bi se u tom slučaju obavezao na poštivanje tih pravila, odnosno na ugovoreni pojednostavljen način utvrđivao cijenu nepristrasne transakcije, a porezna uprava bi se odrekla daljeg nadzora u dijelu transfernih cijena. Primjena utočišta moguća je u zemlji, ali se prvenstveno koristi između povezanih lica dvije ili više zemalja, u kojem slučaju je potrebno postići dogovor dvije ili više poreznih uprava, kao i povezanih lica.

4.2.2. Koncept "unaprijed ugovorene cijene" (Advance pricing agreement – APA)

Posebna vrsta pojednostavljenja primjene transfernih cijena je koncept unaprijed ugovorene cijene. To je takođe ugovor porezne uprave i obveznika, prema kojem se porezna uprava obvezuje da će prihvatiti unaprijed ugovorene cijene za pojedine transakcije, ako obveznik podnese poreznu prijavu za ugovorene godine u skladu s odobrenim metodama utvrđivanja cijena "van dohvata ruke". Isto tako, može biti jednostran (utvrđivanje transfernih cijena za porezne svrhe samo u zemlji u kojoj se sklapa ugovor), dvostran ili višestran, s tim da je prednost dvostranog odnosno višestranog aranžmana s obzirom na to da je tada moguće izbjeći dvostruko oporezivanje.

Smisao je APA-e u tome što jača povjerenje između porezne vlasti i obveznika ukoliko se ispoštuje ugovor. Ako obveznik ugovor ne ispoštuje ili ne prihvati, izložen je riziku utvrđivanja tržišne cijene po redovnom postupku, odnosno riziku većeg oporezivanja,

³ Sažet pregled zahtjeva koje pojedine zemlje postavljaju pred porezne obveznike – povezana lica kad su u pitanju transferne cijene, pa tako i obaveza izrade Studije može se naći u Pregledu KPMG International pod nazivom "Global transfer pricing Review", april 2013, a prezentirani su i zahtjevi za BiH (F BiH i RS), <http://www.kpmg.com/global/en/issuesandinsights/articlespublications/global-transfer-pricing-review/pages/default.aspx>

⁴ Cipek, K. i Uljanić, I. "Novosti u vezi s transfernim cijenama", <http://www.ijf.hr/upload/files/file/PV2012/6/cipek-uljanic2.pdf>

neizvjesnosti, plaćanja kazni i dr. Kontrola primjene APA-e se provodi nad obveznikom, u pravilu, provjerom podnesene godišnje porezne prijave.

Danas APA-u primjenjuju mnoge zemlje⁵, kao npr. SAD, Danska, Japan, Tajland, Nizozemska itd.

5. TRANSFERNE CIJENE SA ASPEKTA ČLANA 9. MODELA UGOVORA

Već je spomenuto da je pitanje transfernih cijena od strane međunarodnih organizacija posmatrano pretežno sa stanovišta prekograničnih transakcija. Tako je "logika" transfernih cijena ugrađena i u član 9. OECD Modela Ugovora o izbjegavanju dvostrukog oporezivanja u odnosu na poreze na dohodak,⁶ te s obzirom na to da se radi o međunarodnom Ugovoru, odredbe ovog člana su relevantne za prekogranične transakcije povezanih lica koja svoju poslovnu djelatnost obavljaju u dvije zemlje ugovornice.

Član 9. Modela⁷ OECD Ugovora glasi:

"(1)Ako:

- preduzeće države ugovornice sudjeluje direktno ili indirektno u upravljanju, kontroli ili imovini preduzeća druge države ugovornice, ili
- ista lica sudjeluju direktno ili indirektno u upravljanju, kontroli ili imovini preduzeća države ugovornice i preduzeća druge države ugovornice i ako se u oba slučaja, između ta dva preduzeća, u njihovim trgovinskim ili finansijskim odnosima, dogovoreni ili nametnuti uslovi razlikuju od uslova koji bi bili dogovoreni između nezavisnih preduzeća, dobit koju bi, da nema tih uslova, ostvarilo jedno od preduzeća, ali je zbog tih uslova nije ostvarilo, može se uključiti u dobit tog preduzeća i shodno tome oporezivati.

- Ako država ugovornica uključuje u dobit preduzeća te države, i shodno tome oporezuje, dobit preduzeća druge države ugovornice koja je bila oporezovana u toj drugoj državi i tako uključena dobit predstavlja dobit koju bi ostvarilo preduzeće prvopomenute države ugovornice da su uslovi dogovoreni između ta dva preduzeća bili kao uslovi dogovoreni između dva nezavisna preduzeća, onda će drugopomenuta država ugovornica učiniti odgovarajuća prilagođavanja iznosa poreza koji je naplativ na takvu dobit, ako ih bude smatrala opravdanim. Prilikom određivanja spomenutog prilagođavanja uzimat će se u obzir ostale odredbe ovog sporazuma, a nadležni organ ugovornih država će se po potrebi uzajamno konsultovati."

Prema tome, ovaj član Ugovora tretira pitanje kako postupiti kad povezana društva u zemljama ugovornicama dogovore ili nametnu uslove koji se razlikuju od uslova koji bi bili dogovoreni između nezavisnih preduzeća, drugim riječima kad koriste transferne cijene koje nisu u skladu s načelom nepristrasne transakcije. Ovom odredbom se postižu dva cilja:

- prvo, zemlja ugovornica nastoji zaštititi svoju poreznu osnovicu usljed primjene netržišnih cijena ("dobit koju bi, da nema tih uslova, ostvarilo jedno od preduzeća, ali je zbog tih uslova nije ostvarilo, može se uključiti u dobit tog preduzeća i shodno tome oporezivati"); i
- drugo, želi se izbjeći ekonomsko dvostruko oporezivanje (mada Model Ugovora tretira prvenstveno izbjegavanje pravnog dvostrukog oporezivanja) tako što će "drugopomenuta država ugovornica učiniti odgovarajuća prilagođavanja iznosa poreza koji je naplativ na takvu dobit".

Korekcija oporezive dobiti samo kod jednog društva, tj. njezino povećanje, a da se istovremeno ne provede postupak usklađivanja oporezive dobiti u drugom društvu i u drugoj državi ugovornici, dovelo bi do ekonomskog dvostrukog oporezivanja.

To se može pojasniti na sljedećem pojednostavljenom primjeru, što predstavlja ilustraciju "logike" iz grafa 1.

Tabela 2: Izbjegavanje ekonomskog dvostrukog oporezivanja usljed transfernih cijena

Br.	Opis	Društvo u zemlji A (stopa 30%)	Povezano društvo u zemlji B (stopa 10%)
1.	Transferna cijena (prodaja društva iz zemlje A povezanom licu u zemlji B)	100.000	
2.	Oporezivi prihod	100.000	150.000
3.	Porezno priznat rashod	95.000	100.000
4.	Oporeziva dobit (2 – 3)	5.000	50.000
5.	Porez na dobit (4 x 30%, 4 x 10%)	1.500	5.000
6.	Usklađena cijena	120.000	
7.	Usklađeni oporezivi prihod	120.000	150.000
8.	Porezno priznat rashod	95.000	120.000
9.	Usklađena dobit za oporezivanje (7 – 8)	25.000	30.000
10.	Porez na dobit poslije usklađivanja (9 x 30%, 9 x 10%)	7.500	3.000
11.	Ukupan porez grupe prije usklađivanja (zbir reda 5)	6.500	
12.	Ukupan porez grupe poslije usklađivanja (zbir reda 10)	10.500	
13.	Porez koji pripada zemljama ugovornicama prije usklađivanja	1.500	5.000
14.	Porez koji pripada zemljama ugovornicama poslije usklađivanja	7.500	3.000

Izvor: Na pretpostavljenim podacima tabelu sačinio autor.

⁵ Informacije o zemljama koje koriste "utočište" odnosno APA mogu se naći u spomenutom Pregledu KPMG International "Global transfer pricing Review".

⁶ The model convention with respect to taxes on income and capital, <http://www.oecd.org/tax/treaties/1914475.pdf>

⁷ *Ibidem*.

Društvo iz zemlje A vrši isporuku nekih dobara povezanom licu u zemlji B po cijeni od 100.000 NJ, a društvo u zemlji B dalje prodaje dobra za 150.000 NJ nepovezanim licima. Društvo iz zemlje A ostvaruje oporezivu dobit od 5.000 NJ (pretpostavljeni porezno priznati rashodi od 95.000 NJ), a društvo u zemlji B 50.000 NJ (apstrahirani ostali rashodi, osim rashoda nabavke).

Sada zemlja A smatra da je društvo njezin rezident upotrijebilo transfernu cijenu, nižu od tržišne, odnosno, shodno izvršenim analizama, da tržišna cijena za istu transakciju iznosi 120.000 NJ. Društvo je imalo dobar razlog da postupi na ovaj način, kako bi minimiziralo poreznu osnovicu grupe. Pravni osnov za usklađivanje oporezive dobiti u zemlji A sadržan je u stavu 2. Ugovora, ali i zemlja B treba da prihvati tu činjenicu i da za isti iznos umanjí oporezivu dobiti svojeg rezidentnog društva ("drugopomenuta država ugovornica će učiniti odgovarajuća prilagođavanja iznosa poreza koji je naplativ na takvu dobit"). S obzirom na to da prva država treba uvećati, a druga umanjíti svoj porezni prihod u odnosu na prvobitno stanje, to zbog različitih interesa može biti komplikovano, pa je predviđeno da će se "nadležni organi ugovornih država po potrebi uzajamno konsultovati."

Rezultat koji proizilazi iz usklađivanja je „vraćanje“ dijela porezne osnovice iz zemlje s niskim poreznim opterećenjem u zemlju s visokim poreznim opterećenjem, odnosno drugačijih poreznih obaveza oba društva, kao i povećanje ukupno plaćenog poreza na nivou grupe.

Usklađivanje oporezivog prihoda primjenom načela „van dohvata ruke“ od strane države A je primarno usklađivanje, a usklađivanje porezno priznatog troška od države B je sekundarno usklađivanje. Za primarno usklađivanje nebitno je da li je prebacivanje oporezive dobiti transfernom cijenom namjeravano ili nije.

Ukoliko ne bi došlo do sekundarnog usklađivanja, društvo iz zemlje A bi platilo porez na dobit u iznosu od 7.500 NJ, ali društvu B to uvećanje porezne osnovice u prvobitnom društvu ne bi bilo priznato kao odbitna stavka, te bi i dalje imalo porezno priznat rashod od 100.000 NJ (a ne 120.000 NJ), a posljedično bi iznos poreza iznosio i dalje 5.000 NJ. Zato je Ugovorom propisana obaveza usklađivanja porezne osnovice u državi ugovornici ako se transferne cijene primjenjuju u drugoj državi ugovornici.

Međutim, prema stavu 2. ovog člana, ostavljena je mogućnost ograničenja prava na umanjíenje osnovice društva u zemlji B, tj. umanjíenje će biti moguće „ako to bude smatrala opravdanim“ (više o tome stav: 10. Komentara na član 9. Modela).

6. TRANSFERNE CIJENE U BIH

Problematika transfernih cijena u BiH aktualna je tek u posljednjih nekoliko godina, i to na podsticaj međunarodnih organizacija.⁸

Oporezivanje dobiti i s tim u vezi problematika transfernih cijena u BiH⁹ regulisana je odvojenim propisima na nivou Federacije BiH (u daljem tekstu: F BiH), Republike Srpske (u daljem tekstu: RS), i Brčko distrikta BiH (u daljem tekstu: Distrikt). U nastavku se daju osnovne naznake o regulativi transfernih cijena u Distriktu i entitetima.

6.1. Transferne cijene u Distriktu

Prema članu 9. Zakona o porezu na dobit Distrikta, transferna cijena odnosi se na cijenu nastalu u vezi sa transakcijama sredstava ili stvaranjem obaveza između povezanih lica, a shodno članu 34. Pravilnika, povezana lica sa pravnim licem mogu biti fizička ili pravna lica ukoliko fizičko ili pravno lice posjeduje u pravnom licu više od 10% aktivnih dionica s pravom glasa. Obveznik prilikom podnošenja porezne prijave prilaže podatke o povezanim licima.

Porezna uprava će povećati ili umanjíti iznos prihoda ili rashoda, ukoliko utvrdi da transferna cijena ne odgovara tržišnoj cijeni, a poreski obveznik je dužan da u poreznom bilansu (posebna tabela) prikaže vrijednost transakcija između povezanih lica po transfernim cijenama i po cijenama koje bi se ostvarile na tržištu u uslovima slobodne konkurencije po principu nepristrasne cijene, te se razlika uključuje u poreznu osnovicu.

Porezna uprava će priznati transakcije između povezanih lica, ukoliko porezni obveznik posjeduje podatke o povezanim licima i njihovim poslovnim odnosima, kao što su: pravni status i poslovne aktivnosti poreznog obveznika, identifikacija transakcija između povezanih lica u smislu obima i uslova pod kojima su iste obavljene u zadnjih pet godina, podaci o poslovnim partnerima relevantni za izvršene transakcije, opis metode korištene za odabir cijene između povezanih lica. Takođe, prema stavu 6. Pravilnika, gubitak koji nastane u transakcijama između povezanih lica ne može se odbiti od porezne osnovice, pa tako dolazi do ekonomskog dvostrukog oporezivanja, te se može preporučiti povezanim licima da obavezno koriste cijene „van dohvata ruke“. Metode za utvrđivanje cijene „van dohvata ruke“ su, kao i u Smjernicama: metoda uporedive tržišne cijene (koja ima prioritet), metoda trgovinskih cijena, metoda neto dobitka, metoda dodavanja bruto dobiti, i metoda podjele dobiti.

6.2. Transferne cijene u RS

Pitanje transfernih cijena u RS riješeno je vrlo slično kao i u Distriktu. Naime, prema članu 9. stav (1) Zakona, transferna cijena odnosi se na cijenu nastalu u vezi sa transakcijama sredstvima ili stvaranjem obaveza između povezanih lica, a povezana lica, prema članu 2. Zakona, mogu biti fizička ili pravna lica ukoliko fizičko ili pravno lice posjeduje u pravnom licu direktno ili indirektno više od 10% aktivnih dionica s pravom glasa. Obveznik prilikom podnošenja porezne prijave prilaže podatke o povezanim licima.

Porezna uprava povećava ili umanjíje iznos prihoda ili rashoda, ukoliko utvrdi da transferna cijena ne odgovara tržišnoj cijeni, a porezni obveznik je dužan u poreznom bilansu prikazati vrijednost transakcija između povezanih lica po transfernim cijenama i po cijenama koje bi se ostvarile na tržištu u uslovima slobodne konkurencije po principu nepristrasne cijene. Metode za utvrđivanje cijene „van dohvata ruke“ su kao i u Distriktu, uz davanje prednosti metodi uporedive tržišne cijene.

Porezni obveznik mora posjedovati podatke o povezanim licima i njihovim poslovnim odnosima, primjera radi, podatke o pravnom statusu i poslovnim aktivnostima poreznog obveznika, podatke o transakcijama između povezanih lica u smislu obima i uslova pod kojima su iste obavljene u zadnjih pet godina, podatke o poslovnim partnerima za izvršene transakcije, opis metode korištene za odabir cijene između

⁸ Seminar "Transferne cijene" održan u julu 2009. godine, Banja Vrućica, Teslić, USAID, Tax reform activity (TARA), reforma direktnih poreza: "Uvod u transferne cijene", seminar Vlašić, oktobar 2012. godine the World Bank i dr.; seminar "Transferne cijene" Vlašić, februar 2013. godine, na kojem su učešće uzeli ministarstva finansija i poreznih uprava.

⁹ Zakon o porezu na dobit ("Službeni glasnik RS" broj 91/06. i 57/12), Pravilnik o primjeni Zakona o porezu na dobit ("Službeni glasnik RS" 129/06...73/011); Zakon o porezu na dobit ("Sl. glasnik Brčko distrikta BiH", broj 60/10), Pravilnik o primjeni Zakona o porezu na dobit ("Službeni glasnik Brčko distrikta BiH", broj 9/11, 40/12); Zakon o porezu na dobit ("Sl. novine F BiH", broj 97/07, 14/08. i 39/09), Pravilnik o primjeni Zakona o porezu na dobit ("Sl. novine F BiH", broj 36/08, 79/08).

povezanih lica. Isto tako, gubitak koji nastane u transakcijama između povezanih lica ne može se odbiti od porezne osnovice.

6.3. Transferne cijene u F BiH

Za razliku od Distrikta i RS, u F BiH povezana lica su definisana nešto drugačije. Naime, povezanim licem sa obveznikom (član 45. Zakona) smatra se ono fizičko lice ili pravno lice u čijim se odnosima sa obveznikom javlja mogućnost kontrole ili značajnijeg uticaja na poslovne odluke, a to će biti u slučaju posjedovanja više od polovine ili pojedinačno najvećeg dijela dionica ili udjela, odnosno uzajamno velikog obima kupoprodaje, tehnološka zavisnost ili na drugi način stečena kontrola nad upravljanjem, te ako ista fizička ili pravna lica neposredno ili posredno učestvuju u upravljanju, kontroli ili kapitalu kao kod obveznika.

Kao i u prethodne dvije porezne jurisdikcije, obveznik je dužan da transakcije po osnovu transferne cijene posebno prikaže u svom poreznom bilansu, i to po cijenama koje bi se ostvarile na tržištu da se nije radilo o povezanim licima, a razliku uključi u poreznu osnovicu.

Propisane su dvije metode kod utvrđivanja cijene transakcije po principu "van dohvata ruke", i to metoda uporedive cijene na tržištu, a kada to nije moguće, metoda koštanja uvećana za uobičajenu zaradu.

6.4. Ocjena regulative i rizika transfernih cijena u Distriktu i entitetima

Pitanje transfernih cijena je relativno detaljno tretirano u zakonskoj regulativi RS i Distrikta. U zakonsku regulativu je inkorporirano načelo "van dohvata ruke", i metode utvrđivanja cijene su iz Smjernica, te je, kao i u Smjernicama, naglasak stavljen na metodu uporedive tržišne cijene. Ipak, mišljenja smo da je "prag" za određene povezanog lica relativno nisko postavljen (10% aktivnih dionica s pravom glasa), pogotovo kad se ima u vidu nedostatak iskustva u oblasti nadzora. Naime, ovako definisan kriterij po logici stvari uvećava broj lica koja potpadaju pod nadzor transfernih cijena, a samim tim i angažovanje ljudskih i drugih resursa kako poreznih uprava tako i povezanih lica.

Što se tiče F BiH, kriterij povezanog lica je posjedovanje "više od polovine" dionica, odnosno udjela, što je precizno i razumljivo. Pojedinačno najveći broj dionica je takođe jasno određen, mada procenat učešća "pojedinačno najvećeg" u slučaju velikog broja sitnih dioničara može biti vrlo nizak, pa se postavlja pitanje realnosti njegovog uticaja. Iako se može odrediti sadržina pojma "tehnološka zavisnost", teško je praktično definisati kad neka lica jesu a kad nisu povezana. Izraz "veliki obim kupoprodaje" je širok i neodređen, a posebno je neodređena definicija "na drugi način stečena kontrola".

Zajedničko za sva tri sistema oporezivanja dobiti je da propisuju oporezivanje efekata koji rezultiraju iz primjene transfernih cijena ako one nisu u skladu s principom nepristrasne transakcije. Propisi takođe nalažu da obveznici obezbijede podatke o primijenjenim transfernim cijenama, ali nije izričito propisana forma, u obliku npr. Studije o transfernim cijenama, koja bi bila priložena uz godišnju poreznu prijavu. Ipak, KPMG International preporučuje poreznim obveznicima izradu dokumenta u tom obliku¹⁰.

Ipak, problematika transfernih cijena u BiH je više načelno tretirana zbog skromnog iskustva i neprimjenjivanja u praksi, te nepostojanja jasnih instrukcija ili vodiča za primjenu.

Ako je već praksa nadzora transfernih cijena u BiH takva kakva jeste, može se postaviti pitanje rizika, odnosno gubitka poreznih prihoda zbog te činjenice, kako u zemlji, odnosno u entitetima i Distriktu, tako i u prekograničnim transakcijama.

Kad se radi o riziku pojave i korištenja transfernih cijena u prekograničnim transakcijama, treba imati u vidu sljedeće:

Zakonske porezne stope u sve tri jurisdikcije oporezivanja iznose 10%, a imajući u vidu i elemente koji utiču na efektivnu poreznu stopu (oslobađanja, porezne podsticaje, porezno nepriznate rashode) može se konstatovati relativno nisko porezno opterećenje u BiH. Tako nisku poreznu stopu u okruženju ima Crna Gora (9%), dok Srbija ima zakonsku stopu 15%, a Hrvatska i Slovenija 20%. Većina ostalih zemalja, uključujući i zemlje G27-orice imaju uglavnom stope između 20% i 30%. Sa stanovišta transfernih cijena, te činjenice ukazuju na relativno mali rizik odliva osnovice u inostranstvo. U cilju "optimiziranja" poreza na dobit, postoji razlog da se povezanom licu situiranom u inostranstvu za dobra i usluge ispostave više cijene od tržišnih, a niže od tržišnih iz inostranstva u BiH i da se tako dio porezne osnovice prebaci u BiH.

Drugo, direktna ulaganja lica iz BiH u inostranstvu su vrlo skromna, što, između ostalog, ukazuje da jedva i postoje povezana lica kao ključna pretpostavka za nastanak transfernih cijena, čiji su osnivači rezidenti BiH. Isto tako, direktna ulaganja u BiH multinacionalnih kompanija u vidu formiranja pravnih cjelina takođe je relativno skroman. Te činjenice navode na zaključak da je rizik transfernih cijena relativno nizak. Postoji određena vjerovatnoća da se pitanje transferne cijene pojavi u vidu zahtjeva povezanog lica iz inostranstva za "usklađivanjem" oporezive dobiti, pozivajući se na član 9. Modela ugovora, ako je ugovor zaključen između BiH i konkretne zemlje.

Ipak, oblast u kojoj bi se potencijalno, tj. većim ulaskom stranog kapitala (i daljom prodajom resursa) mogle pojaviti transferne cijene su elektroprivreda, rudarstvo, proizvodnja čelika, finansijske usluge, proizvodnja namještaja.

Kad je u pitanju problematika transfernih cijena u zemlji, potrebno je ukazati na sljedeće:

Porezni sistemi oporezivanja dobiti u BiH, pored spomenutih niskih stopa, imaju relativno velik broj umanjenja, odbitnih stavki i oslobađanja, te shodno toj činjenici moguće je preko transfernih cijena uticati na visinu porezne obaveze (alokacija porezne osnovice društvu čija je efektivna porezna stopa niska ili jednaka nuli), kako je to opisano u dijelu koji tretira pitanje učinka transfernih cijena.

Poseban aspekt je problematika transfernih cijena između povezanih lica situiranih u različitim jurisdikcijama, odnosno entitetima i Distriktu. Koristeći povoljnosti i neusklađenosti sistema, te podijeljenog poreznog nadzora, postoje realne pretpostavke da povezana lica transferiraju oporezivu dobit od jednog lica iz jedne jurisdikcije drugom licu u drugu jurisdikciju i time kao grupa smanje svoju obavezu. Iz tog razloga, za početak bi trebalo posvetiti veću pažnju transfernim cijenama u zemlji.

Sa razvojem prakse transfernih cijena moglo bi se razmišljati i o sistemu APA odnosno utočišta, ili drugog pojednostavljenja (kao primjer može poslužiti odredba o oporezivanju dohotka od samostalne djelatnosti u Distriktu, prema kojoj prihod po osnovu kamate za pozajmljena sredstva, ako se radi o povezanim licima, ne može biti niži od 6% na godišnjem nivou, a kao rashod se ne priznaje iznad ovog procenta).

¹⁰ KPMG International, Global transfer pricing Review, april 2013. godine, dio koji se odnosi na BiH (F BiH i RS) <http://www.kpmg.com/Global/en/IssuesAndInsights/ArticlesPublications/global-transfer-pricing-review/Documents/bosnia-herzegovina.pdf>

Međutim, pored poreznih, postoje i druge okolnosti koje mogu uticati na upotrebu transfernih cijena u BiH, i to kako s licima iz inostranstva tako i u zemlji. Povoljna kupovina kapitala pravnog lica u BiH, korištenje fiskalnih i nefiskalnih podsticaja i beneficija, pretjerano zaduživanje od finansijskog i realnog sektora, a potom ispostavljanje preniske cijene prema povezanom licu u inostranstvo ili plaćanjem previsokih troškova, izvlači se dobit i supstanca, a ostavljaju dugovi, dovodeći društvo do stečaja i nenamirenih povjerilaca (dobavljača, banaka, zaposlenih, države). Takođe su moguće transferne cijene i iz nekih drugih razloga, npr. sa još neprivatizovanim društvima.

ZAKLJUČAK

Pitanje transfernih cijena danas je jedno od najsloženijih, ali i vrlo važnih poreznih pitanja. S jedne strane, postoji rizik da određena porezna jurisdikcija, odnosno zemlja izgubi manji ili veći dio poreznog prihoda zbog neadekvatnog tretiranja ovog problema. Veći rizik je na zemljama sa većim poreznim opterećenjem, dakle, u pravilu, radi se o razvijenim zemljama, čiji je interes da zaštite svoju poreznu osnovicu od "erozije", odnosno da onemoguće da njen dio bude alociran u zemlje s nižim poreznim opterećenjem. Alokacija porezne osnovice se provodi tako da povezana lica preko transfernih (neekonomskih) cijena odnosno preko potcijenjenih prihoda i precijenjenih rashoda dio osnovice usmjere tamo gdje je porez najniži, i tako umanje porez na dobit na nivou grupe. S druge strane, primjena pravila o transfernim cijenama zbog njihove složenosti nije samo problem poreznih uprava nego i poreznih obveznika, s obzirom na to da ih utvrđivanje porezne obaveze stavlja pred neizvjesnost, izlaže mogućnosti kažnjavanja, dvostrukog oporezivanja, a ako dođe do sudskih sporova, onda su oni dugi. Sve to može biti prepreka normalnom odvijanju poslovanja i slobodi kretanja činilaca privređivanja.

Zbog toga se sve više, posebno u razvijenim zemljama, pribjegava postupku pojednostavljenja transfernih cijena, pretežno za niskorizične transakcije, te se na taj način štede resursi kako kompanija tako i poreznih uprava, a osigurava se definirani iznos prihoda.

Kad se radi o BiH, ocjena je da je rizik gubitka poreznih prihoda od transfernih cijena relativno nizak, zbog niskog poreznog opterećenja, skromnog prisustva međunarodnih kompanija u vidu povezanih društava u BiH, kao i društava u inostranstvu čiji su osnivači rezidenti BiH. Postoji određeni rizik u smanjenju prihoda od poreza na dobit u okviru zemlje, "seljenjem" porezne osnovice ka onom obvezniku koji je po nekom osnovu oslobođen plaćanja poreza na dobit.

Primjena regulative o transfernim cijenama samo je dijelom egzaktna, izvjestan i transparentan postupak, ma koliko provedbene procedure bile detaljne i praktične. Cijena je izraz mnoštva varijabli različito strukturiranih od jednog do drugog društva, te ne postoji generalna formula utvrđivanja cijene "van dohvata ruke" prihvatljiva za sva lica, nego je uvijek pitanje detaljnih analiza i razumijevanja, kao i dogovora dvije strane.

Abstract

The high growth in international trade in last decades had implications on tax systems and tax revenues of many developed and developing countries. One of the most important question of tax policies is problem of transfer prices. In this paper will be considered some of many issues of this topic at the international level and at the local level (entities of B&H, Distrikt Brcko of B&H).

Key words: transfer prices, market prices, related parties, transfer pricing methods, tax authority, "arm's length principle", corporate profit tax law, APA, safe harbour.

IZVORI

1. Antić, D., *Makroekonomska stabilnost i fiskalni federalizam u BiH* - doktorska disertacija, VMG grafika d.o.o., Mostar, 2009.
2. Cipek, K., Uljanić, I., *Novosti u vezi s transfernim cijenama*, <http://www.ijf.hr/upload/files/file/PV/2012/6/cipek-uljanic2.pdf>
3. Institut za javne financije, *Javne financije u Hrvatskoj, treće promijenjeno izdanje*, Gipa d. o.o., Zagreb, 2007.
4. Jelčić, B., *Javne financije*, Informator, Zagreb, 1997.
5. Jelčić, B., Jelčić, B., *Porezni sustav i porezna politika*, Informator, Zagreb, 1998.
6. Mikerević, D., *Poresko okruženje kao faktor opstanaka, rasta i razvoja preduzeća*, „Financing“ br. 2, d.o.o. Finrar, Banja Luka, 2011.
7. Martinović, Ž., Legac, D., *Agresivno porezno planiranje: iskorištavanje neusklađenosti poreznih sustava*, <http://www.ijf.hr/upload/files/file/PV/2012/11/martinovic-legac.pdf>
8. Šertić, A., *Porezne oaze: međunarodno izbjegavanje plaćanja poreza i porezna evazija*, <http://www.ijf.hr/upload/files/file/PV/2012/5/sertic.pdf>
9. KPMG International pod nazivom "Global transfer pricing Review", april 2013, <http://www.kpmg.com/global/en/issuesandinsights/articlespublications/global-transfer-pricing-review/pages/default.aspx>
10. OECD, *Draft Handbook on Transfer Pricing Risk Assessment* <http://www.oecd.org/tax/transfer-pricing/Draft-Handbook-TP-Risk-Assessment-ENG.pdf>
11. OECD, *The model convention with respect to taxes on income and capital*, <http://www.oecd.org/tax/treaties/1914475.pdf>
12. Zakon o porezu na dobit ("Službeni glasnik RS", broj 91/06. i 57/12).
13. Zakon o porezu na dobit ("Sl. glasnik Brčko distrikta BiH", broj 60/10).
14. Zakon o porezu na dobit ("Sl. novine F BiH", broj 97/07, 14/08. i 39/09).
15. Pravilnik o primjeni Zakona o porezu na dobit ("Službeni glasnik RS" 129/06...73/011).
16. Pravilnik o primjeni Zakona o porezu na dobit ("Službeni glasnik Brčko distrikta BiH", broj 9/11, 40/12).
17. Pravilnik o primjeni Zakona o porezu na dobit ("Sl. novine F BiH", broj 36/08, 79/08).